

“Het echte geluk is voor mensen die weten dat ze God nodig hebben.”

De vertaling van een bijzonder kernbegrip in Matteüs 4:23-5:12 zal worden toegelicht in dit artikel: [de keuze voor ‘het echte geluk is voor ...’ als weergave van het Griekse *makarioi*](#).

De zaligsprekingen

De kernachtige uitspraken in Matteüs 5:3-12 staan bekend als ‘de zaligsprekingen’. Het zijn uitroepen waarin een bepaalde groep ‘zalig’ geprezen wordt – vandaar dat ze ook wel de zaligprijzingen genoemd worden. De naam zaligsprekingen is gebaseerd op het woord waarmee de negen uitspraken beginnen. Dat is het Griekse woord *makarios*, steeds gebruikt in het meervoud *makarioi*. In het Nederlands is daar eigenlijk geen goed woord voor. Meestal wordt als vertaling ‘zalig’ of ‘gelukkig’ gebruikt, maar beide hebben een nadeel. Het woord ‘zalig’ is inmiddels een ouderwets woord geworden. Bovendien wordt het vooral geassocieerd met mensen die overleden zijn. Het woord ‘gelukkig’ is wel een gangbaar woord. Maar het is eigenlijk te vlak als weergave van dit Griekse woord, dat een sterkere betekenis heeft.

Voor de BGT komt er nog een probleem bij. Dat zullen we laten zien door er de vertaling van de NBV van 5:3a bij te nemen: ‘Gelukkig wie nederig van hart zijn’.

In deze formulering ontbreekt een werkwoord en dat laat zien dat het geen constatering is, maar een uitroep of belofte. Het is een ander soort zin dan ‘Gelukkig zijn wie nederig van hart zijn’. Dat laatste is een stelling of een constatering, terwijl de formulering zonder persoonsvorm een aspect van belofte heeft: mensen die nederig van hart zijn zullen gelukkig zijn, ook al zijn ze dat misschien nu nog niet. Maar het opmerken en waarderen van dit verschil tussen twee typen van zinnen, is iets voor de geoefende lezer. De door de NBV gekozen formulering bevat een constructie die ongewoon is. Veel lezers zouden waarschijnlijk geneigd zijn om te lezen: ‘Gelukkig zijn wie nederig van hart zijn’, wat juist niet de bedoeling is.

De BGT moet hier niet alleen gewone woorden gebruiken, maar ook een zinsconstructie die duidelijk maakt wat voor soort uitspraken dit zijn. Er is een gewone manier om iemand gelukkig te prijzen in het Nederlands. In zo’n geval zegt men: Gefeliciteerd! Voor onze vertaling hebben we daar niet zoveel aan. Het is geen makkelijk te lezen woord en bovendien gebruiken we het alleen voor ‘aardse zaken’ en zelden in de religieuze sfeer.

Om tot een goede vertaling te komen in gewone taal, moeten we de serie zaligsprekingen bekijken. De eerste acht zijn korte uitspraken die zijn opgebouwd uit vier vaste onderdelen:

‘gelukkig’ (Grieks: *makarios*)

+ aanduiding voor wie het geldt (mensen die ...)

‘want’ (Grieks: *hoti*)

+ reden waarom die mensen gelukkig geprezen worden

De reden waarom deze mensen gelukkig genoemd worden is steeds geformuleerd als een toezegging. De eerste en de laatste uitspraak laten zien waar het om gaat: ‘Want voor hen is Gods nieuwe wereld’ (vers 3 en vers 10). Dát is de kern. De mensen die hier worden genoemd zijn gelukkig te prijzen, want voor hen is Gods nieuwe wereld. De uitspraken tussen vers 3 en vers 10, vullen de situatie in zoals die zal zijn als de nieuwe wereld komt. Dan zal God deze mensen troosten en aan hen de aarde geven.

Dan zal God hun moeite belonen en goed zijn voor hen. Dan zullen zij God zien en kinderen van God genoemd worden. De mensen over wie het gaat, krijgen nu de toezegging dat het zo zal gaan als de nieuwe wereld komt. Daarom worden zij nu al gelukkig geprezen.

Het gaat hier bij deze uitspraken in feite om méér dan beloftes. Het zijn toezeggingen die op de toekomst betrekking hebben, verklaringen met een bijzonder karakter. Ze vertellen iets over de toekomst van degenen op wie ze slaan, en omdat wat ze zeggen beslissend is voor hun eeuwige redding grijpen ze in feite al vooruit op het eschatologische oordeel. Het zijn onthullingen aangaande de toekomst, die van groot belang zijn voor het heden. Want ze laten zien welke vorm van gedrag, of beter, welke houding de mensen die gered worden typeert.

Mensen die weten dat ze God nodig hebben

Wie zijn deze mensen en hoe worden ze omschreven? We zullen de eerste van de uitspraken bekijken. De omschrijving in 5:3 is lastig om te vertalen. Er staat 'de armen van geest' of beter gezegd 'de armen *qua* geest'. Vergelijkbare aanduidingen komen voor in de *Septuaginta* van psalm 34:19, *hoi tapeinoi tōi pneumati* 'de nederigen in geest', en in enkele Qumranteksten, 'anijje ruach, 'de nederigen/armen van geest'. Het betekent niet 'mensen die weinig verstand hebben' of 'mensen die weinig geloof hebben', maar 'mensen die beseffen dat ze arm zijn' waarbij 'arm' staat voor klein, gering, onbeduidend. Het zijn mensen die inzien hoe klein, hoe onbeduidend ze zijn, dat wil zeggen: klein en onbeduidend als mens tegenover God. Het gaat om een besef van de *conditio humana*: wij zijn slechts mensen en voor onze redding op God aangewezen. Het gaat om mensen die niet op eigen kracht en inzicht vertrouwen, maar op God. Met een ouderwets woord: mensen die deemoedig zijn. In taal van nu kan men zeggen: 'mensen die weten dat ze God nodig hebben'.

De volgende uitspraken kleuren dit verder in. Het zijn mensen die onder alle omstandigheden willen doen wat God van ze vraagt. Daar hebben ze alles voor over, ook lijden en verdriet. Het zijn mensen die anderen goed behandelen, ze zijn vriendelijk, goed voor hun medemensen, eerlijk en vredelievend.

Het echte geluk

Het gelukkig prijzen van deze mensen is opvallend, bijna vreemd. In onze wereld zou men mensen die verdriet hebben of lijden, niet snel gelukkig prijzen. En mensen die goed zijn voor anderen, die geduldig, eerlijk en vredelievend zijn, die kan men uiteraard waarderen. Maar ook die eigenschappen worden niet snel gezien als redenen om iemand gelukkig prijzen. Degenen die te feliciteren zijn, zijn veeleer hen die het voor de wind gaat, die aanzien verwerven, carrière maken, geluk hebben en het goed voor elkaar hebben. Mensen met succes. Dat zijn de mensen die gelukkig worden geprezen. De uitspraken waarmee de bergrede begint zijn dus een soort omkering. Het zijn ongebruikelijke felicitaties. Het normale wordt omgedraaid. Dat is heel duidelijk in de slotuitspraak van vers 11-12 (BGT):

¹¹ Het echte geluk is voor jullie. Jullie zullen het moeilijk hebben, omdat je bij mij hoort. Misschien schelden ze je uit of willen ze je gevangennemen. Misschien vertellen ze allerlei leugens over je. ¹² Als dat gebeurt, moet je blij zijn en vrolijk. Want jullie krijgen een grote beloning in de hemel. De profeten van vroeger werden net zo slecht behandeld als jullie nu.

Niemand zou mensen die deze vreselijke dingen meemaken gelukkig prijzen. Maar in deze serie uitspraken worden de zaken op hun kop gezet. Niet wie op het eerste gezicht gelukkig lijkt, is werkelijk gelukkig. Maar juist mensen van wie je in eerste instantie denkt 'die zijn er slecht aan toe'.

Dat kan omdat deze uitspraken uitgaan van de waarden van Gods nieuwe wereld. Als die komt, zal alles anders zijn. Het gaat in deze uitspraken dus niet over 'gewoon geluk', maar over het 'echte

geluk'. Om dit 'echte geluk' te zien moet men verder kijken dan het alledaagse leven en de waarden van deze wereld. Om dit geluk te begrijpen moet men weten hoe het zal zijn als Gods nieuwe wereld komt. Daarom is een goede vertaling van deze spreuken: 'Het echte geluk is voor ...'. Die formulering laat zien wat de betekenis is van het Grieks en wat de bedoeling is van deze 'zaligprijzingen'. En deze vertaling voldoet aan de regels van het gewone Nederlands.

Geraadpleegde literatuur

Hans Dieter Betz, *The Sermon on the Mount: A Commentary on the Sermon on the Mount, Including the Sermon on the Plain* (Hermeneia; Adela Yarbro Collins red.), Minneapolis 1995.

Robert Foster, 'Why on Earth Use "Kingdom of Heaven"? Matthew's terminology Revisited' in: *New Testament Studies* 48 (2002), 487-499.

Dr. M.J. de Jong is als nieuwtestamenticus verbonden aan het Nederlands Bijbelgenootschap.